

Byla C-261/20

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2020 m. birželio 15 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Bundesgerichtshof (Vokietija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2020 m. gegužės 14 d.

Kasatorė:

Thelen Technopark Berlin GmbH

Kita kasacinio proceso šalis:

MN

Pagrindinės bylos dalykas

Nacionalinės teisės nuostatos dėl architektų ir inžinierių honorarams taikomų minimalių tarifų suderinamumo su viršesne Sąjungos teise, be kita ko, su Paslaugų direktyva, tiesioginis Sąjungos teisės poveikis privačių asmenų santykių srityje.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės išaiškinimas, SESV 267 straipsnis, visų pirma 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006, p. 36; toliau – Paslaugų direktyva).

Prejudiciniai klausimai

1. Ar iš Sąjungos teisės, visų pirma ESS 4 straipsnio 3 dalies, SESV 288 straipsnio trečios pastraipos ir SESV 260 straipsnio 1 dalies, kyla, kad Direktyvos 2006/123 dėl paslaugų vidaus rinkoje 15 straipsnio 1 dalis, 2 dalies g punktą ir 3 dalis vykstančiame privačių asmenų teismo procese

turi tiesioginį poveikį tuo aspektu, kad turi būti nebetaikomos šiai direktyvai prieštaraujančios Vokietijos *Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen* (Nutarimas dėl honorarų už architektų ir inžinierių paslaugas, toliau – HOAI) 7 straipsnyje įtvirtintos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias šiame honorarų tvarkos apraše nustatyti architektų ir inžinierių planavimo ir priežiūros paslaugoms taikomi minimalūs tarifai – išskyrus tam tikrus išimtinius atvejus – yra privalomi ir sudarant sutartis su architektais arba inžinieriais pasiektas susitarimas dėl mažesnio nei minimalūs tarifai honoraro yra negaliojantis?

2. Jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai:
 - a) Ar HOAI 7 straipsniu reguliuodama architektų ir inžinierių planavimo ir priežiūros paslaugoms taikomus privalomus minimalius tarifus Vokietijos Federacinė Respublika pažeidžia SESV 49 straipsniu suteikiamą įsisteigimo laisvę arba kitus bendruosius Sąjungos teisės principus?
 - b) Jei į antrojo klausimo a dalį būtų atsakyta teigiamai: ar iš tokio pažeidimo kyla, kad nacionalinės teisės nuostatos dėl privalomų minimalių tarifų (šiuo atveju – HOAI 7 straipsnis) turi būti nebetaikomos vykstančiame privačių asmenų teismo procese?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

Paslaugų direktyva, visų pirma 15 straipsnio 1 dalis, 15 straipsnio 2 dalies g punktas ir 15 straipsnio 3 dalis

SESV 49 straipsnis (įsisteigimo laisvė)

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Bürgerliches Gesetzbuch (Civilinis kodeksas, BGB)

Gesetz zur Regelung von Ingenieur- und Architektenleistungen (Inžinierių ir architektų paslaugų reguliavimo įstatymas), paskutinį kartą iš dalies pakeistas 1984 m. lapkričio 12 d. (BGBl. I, p. 1337)

Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen (*Honorarordnung für Architekten und Ingenieure*) (Nutarimas dėl honorarų už architektų ir inžinierių paslaugas, arba Architektų ir inžinierių honorarų tvarkos aprašas), paskutinį kartą iš dalies pakeistas 2013 m. liepos 10 d. (BGBl. I, p. 2276; toliau – HOAI)

Faktinių aplinkybių ir proceso santrauka

- 1 2016 m. birželio 2 d. šalys sudarė inžinierių paslaugų sutartį, pagal kurią ieškovas, kuris turi inžinierių biurą, įsipareigojo suteikti su statybos projektu Berlyne susijusias paslaugas. Buvo susitarta už šias paslaugas, kurioms taikytinas HOAI, mokėti fiksuotą honorarą.
- 2 Ieškovas, nutraukęs inžinierių paslaugų sutartį, 2017 m. liepos mėn. atlygį už savo suteiktas paslaugas apskaičiavo taikydamas minimalius tarifus pagal HOAI nuostatas. Taip apskaičiuotas honoraras buvo gerokai didesnis nei sutartyje numatytas fiksuotas honoraras. Atsakovė sumokėjo ne visą sąskaitoje faktūroje nurodytą honorarą. Ieškiniu ieškovas reikalauja jam sumokėti likusią sumą su palūkanomis ir padengti ikiteisminio proceso advokato išlaidas.
- 3 Apygardos teismas ir apeliacinis teismas ieškovo ieškinį iš esmės tenkino. Kasaciniu skundu, kurį paduoti leido apeliacinis teismas, atsakovė toliau prašo netenkinti visų ieškinio reikalavimų.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvų santrauka

- 4 Tai, ar atsakovės kasacinis skundas bus tenkinamas, priklauso nuo Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) sprendimo dėl Sutarčių aiškinimo.

Pirmasis prejudicinis klausimas

- 5 Bylos baigtis priklauso nuo to, ar iš Sąjungos teisės, konkrečiai ESS 4 straipsnio 3 dalies, SESV 288 straipsnio trečios pastraipos ir SESV 260 straipsnio 1 dalies, aiškinimo kyla, kad Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalis, 2 dalies g punktas ir 3 dalis vykstančiame privačių asmenų teismo procese turi tiesioginį poveikį, taigi šalių sutarčiai turi būti nebetaikomos šiai direktyvai prieštaraujančios HOAI įtvirtintos nacionalinės teisės nuostatos.
- 6 Taikant šias nacionalinės teisės nuostatas, HOAI nustatyti minimalūs tarifai inžinierių paslaugoms iš esmės yra privalomi ir sudarant sutartis su inžinieriais šalių pasiektas susitarimas dėl mažesnio nei minimalūs tarifai fiksuoto honoraro yra negaliojantis. Tai reikštų, kad, taikant HOAI nustatytus minimalius tarifus, ieškovas turi teisę į jo reikalaujamo dydžio sumą. Taigi atsakovės kasacinis skundas yra netenkintinas.
- 7 Teisingumo Teismas 2019 m. liepos 4 d. Sprendime *Komisija / Vokietija*, C-377/17, EU:C:2019:562, konstatavo, kad palikusi galioti privalomus honorarus už architektų ir inžinierių planavimo paslaugas Vokietijos Federacinė Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalį, 2 dalies g punktą ir 3 dalį.

- 8 Remdamasis šiuo sprendimu, Teisingumo Teismas procese dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pagal SESV 267 straipsnį taip pat nusprendė, jog Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalį, 2 dalies g punktą ir 3 dalį reikia aiškinti taip, kad jiems prieštarauja nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią draudžiama sudarant sutartis su architektais arba inžinieriais susitarti dėl mažesnių nei HOAI nustatyti minimalūs tarifai honorarų (2020 m. vasario 6 d. Nutartis *hapeg dresden*, C-137/18, nepaskelbta Rink., EU:C:2020:84).
- 9 Atsižvelgiant į pirmiau minėtą 2019 m. liepos 4 d. Teisingumo Teismo sprendimą (C-377/17), HOAI 7 straipsnis (žr. pirmąjį prejudicinį klausimą) pagal šią direktyvą negali būti aiškinamas taip, kad HOAI nustatyti minimalūs tarifai privačių asmenų santykių srityje iš esmės nebėra privalomi, todėl neprieštarauja susitarimui dėl mažesnio nei minimalūs tarifai honoraro. Atsižvelgiant į HOAI priėmimo teisinį pagrindą, prasmę ir tikslą, taip pat į aiškia teisės aktų leidėjo valią, direktyvą atitinkantis aiškinimas šiuo atveju būtų nacionalinės teisės aiškinimas *contra legem*, taigi negalimas.
- 10 Todėl sprendimas dėl kasacinio skundo labai priklauso nuo atsakymo į pirmąjį prejudicinį klausimą (žr. pirmiau). Šis klausimas yra reikšmingas priimant sprendimą. Jei į jį būtų atsakyta teigiamai, atsakovės kasacinis skundas turėtų būti tenkinamas. Taip yra dėl to, kad nacionalinės teisės aktu ieškovui suteikiama teisė į sutartą fiksuotą honorarą viršijantį honorarą, apskaičiuojamą taikant HOAI nustatytus minimalius tarifus, būtų nepagrįsta, jei dėl Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalies, 2 dalies g punkto ir 3 dalies būtų netaikomas HOAI 7 straipsnis.
- 11 Teisingumo Teismas pirmiau nurodytuose sprendimuose dėl šio klausimo nieko nenusprendė ir aiškiai paliko jį neatsakytą. Šiuo klausimu taip pat nesutariama jurisprudencijoje ir teisinėje literatūroje, taigi tinkamas Sąjungos teisės taikymas nėra *a priori* toks aiškus (*acte claire*) ar jurisprudencijoje taip išaiškintas (*acte éclairé*), kad negalėtų kilti pagrįsta abejonė.
- 12 Teismo kolegija linkusi manyti, jog HOAI nustatyti minimalūs tarifai vykstančiuose privačių asmenų teismo procesuose ir toliau taikytini, kol nacionalinis teisės aktų leidėjas panaikins privalomas kainų ribas.
- 13 Vis dėlto Teisingumo Teismas nusprendė, jog Paslaugų direktyvos 15 straipsnis taikytinas ir – kaip šioje byloje – vien vidaus situacijoms (2019 m. liepos 4 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Komisija / Vokietija*, C-377/17, EU:C:2019:562, ir 2018 m. sausio 30 d. Sprendimas *X ir Visser*, C-360/15 ir C-31/16, EU:C:2018:44).
- 14 Be to, pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją asmuo teisme prieš valstybę tam tikrais atvejais gali remtis tiesiogiai direktyva, kai ji per nurodytą laiką nebuvo perkelta į nacionalinę teisę arba buvo perkelta netinkamai ir jos nuostatos savo turiniu yra besąlyginės ir pakankamai tikslios. Kalbant apie Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalį, 2 dalies g punktą ir 3 dalį, šios sąlygos yra įvykdytos.

- 15 Iš pirmiau minėto 2019 m. liepos 4 d. Teisingumo Teismo sprendimo (C-377/17) aišku, kad, pirma, Vokietijos Federacinė Respublika per Paslaugų direktyvos 44 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą, t. y. iki 2009 m. gruodžio 28 d., šios nuostatos dėl minimalių ir maksimalių kainų reikalavimų tinkamai neperkėlė į nacionalinę teisę. Antra, nuostata – kaip jau nusprendė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas – savo turiniu yra besąlyginė ir pakankamai tiksli. Taigi Paslaugų direktyvos 15 straipsnis turi tiesioginį poveikį tiek, kiek pagal jo 1 dalies antrą sakinį valstybėms narėms nustatomas besąlyginis, pakankamai tikslus įpareigojimas pakeisti savo įstatymus ir kitus teisės aktus taip, kad jie atitiktų 3 dalyje nurodytas sąlygas.
- 16 Vis dėlto, teismo kolegijos manymu, šių principų poveikis nėra toks, kad net ir vykstančiame išimtinai privačių asmenų teismo procese dėl Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalies, 2 dalies g punkto ir 3 dalies taikymo būtų netaikomos nacionalinės teisės nuostatos dėl minimalių tarifų privalomumo pagal HOAI 7 straipsnį.
- 17 Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją iš esmės direktyva pati savaime negali sukurti pareigų privačiam asmeniui ir dėl to ja negalima remtis prieš tokį asmenį. Išplėsti galimybę remtis neperkeltos arba netinkamai perkeltos direktyvos nuostata į privačių asmenų santykių sritį reikėtų pripažinti, kad Europos Sąjunga turi teisę nustatyti privatiems asmenims nedelsiant įsigaliojančius įpareigojimus, nors tokią kompetenciją ji turi tik tais atvejais, kai yra įgaliota priimti reglamentus. Taigi iš esmės direktyva negali būti remiamasi esant privačių asmenų ginčui, siekiant netaikyti šiai direktyvai prieštaraujančių valstybės narės teisės normų (taip pat žr. 2019 m. sausio 22 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Cresco Investigation*, C-193/17, EU:C:2019:43).
- 18 Teismo kolegija laikosi nuomonės, jog pagal šią jurisprudenciją atmetinas Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalies, 2 dalies g punkto ir 3 dalies tiesioginis poveikis vykstančiuose privačių asmenų teismo procesuose, taigi šiuo požiūriu ši nuostata neturi viršenybės prieš nacionalinės teisės nuostatas dėl minimalių tarifų privalomumo pagal HOAI 7 straipsnį.
- 19 Paslaugų direktyvos 15 straipsniu nepagrindžiami įpareigojimai asmeniui. Vis dėlto patvirtinti prezumpciją, jog ši nuostata turi tiesioginį poveikį vykstančiuose privačių asmenų teismo procesuose, reikėtų, kad architektas arba inžinierius turi teisę tik į mažesnę atlygį, dėl kurio susitarė su užsakovu, taigi iš jo būtų atimama nacionalinės teisės aktu suteikiama teisė į HOAI nustatytų minimalių tarifų dydžio honorarą. Taip iš privataus asmens būtų atimama nacionalinės teisės aktu suteikiama subjektyvioji teisė.
- 20 Teismo kolegijos manymu, tai, kad Teisingumo Teismas savo ankstesnėje jurisprudencijoje tam tikrais išimtiniais atvejais – nesant direktyvą atitinkančio aiškinimo galimybės – patvirtino, jog privačių asmenų santykių srityje turi būti netaikomos Sąjungos teisei prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos, šiai bylai netaikytina. Tų atvejų konkrečios faktinės aplinkybės nepanašios į šio atvejo

aplinkybes (taip pat žr. 2018 m. rugpjūčio 7 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631).

Antrasis prejudicinis klausimas

- 21 Tuo atveju, jei į pirmąjį prejudicinį klausimą būtų atsakyta neigiamai, sprendimas byloje priklausytų nuo atsakymo į pirmiau pateikto antrojo prejudicinio klausimo a ir b dalis. Šie klausimai bus reikšmingi priimant sprendimą, jei jau iš Paslaugų direktyvos 15 straipsnio 1 dalies, 2 dalies g punkto ir 3 dalies tiesioginio poveikio nekyla, kad turi būti netaikomos nacionalinės teisės nuostatos dėl privalomų minimalių tarifų pagal HOAI 7 straipsnį.
- 22 Taip yra dėl to, kad atsakovės kasacinis skundas turėtų būti tenkinamas ir tuomet, kai atitinkamų nacionalinės teisės nuostatų netaikymas vykstančiame privačių asmenų teismo procese kiltų iš SESV 49 straipsniu suteikiamos įsisteigimo laisvės arba kitų bendrųjų Sąjungos teisės principų pažeidimo.
- 23 Teisingumo Teismas pirmiau minėtame 2019 m. liepos 4 d. Sprendime (C-377/17) aiškiai paliko neatsakytą klausimą, ar nuostata dėl architektų ir inžinierių planavimo paslaugoms taikomų privalomų minimalių tarifų pažeidžia įsisteigimo laisvę. Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją įsisteigimo laisvės arba kitų bendrųjų Sąjungos teisės principų pažeidimas iš esmės gali turėti tokį poveikį, kad net ir privatus asmuo vykstančiame jo ir kito privataus asmens teismo procese gali remtis nacionalinės teisės nuostatų prieštaravimu Sąjungos teisei. Todėl gali būti, kad Europos Sąjungos pirminę teisę pažeidžianti nacionalinės teisės nuostata – taip pat kiek tai susiję su privačių asmenų byla – turi būti netaikoma.
- 24 Teismo kolegijos manymu, toks įsisteigimo laisvės pažeidimas neatmestinas, nors ir abejotina, ar ji šiuo atveju taikytina. Tokia abejonė kyla dėl to, kad byloje taikytinos redakcijos HOAI taikomas tik nacionalinėms situacijoms. HOAI aiškiai nustatyta, kad jo taikymo sritis apima tik atlygio už nacionalinėje teritorijoje įsisteigusių architektų ir inžinierių teikiamas pagrindines paslaugas apskaičiavimą, jei jos įtrauktos į šį nutarimą ir teikiamos iš nacionalinės teritorijos.
- 25 Šiuo atveju, atsižvelgiant į aplinkybes, galėtų būti reikšminga, koku mastu pagal įsisteigimo laisvės tikslą reikalaujama privačių asmenų teisinių santykių srityje tokioms kaip ši sutartims netaikyti nacionalinės teisės nuostatų dėl minimalių tarifų privalomumo pagal HOAI.